

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ЭКОЛОГИЯ СОҲАСИДАГИ ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ ФАОЛИЯТИНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ.

Мирзаикромова Фотимахон Мирзаакбар қизи
ИИВ Академияси 3-ўқув курси
312-гуруҳ курсанти.

Аннотация: Ушбу мақола орқали ҳуқуқбузарликлар профилактикасида экология соҳасидаги ҳуқуқбузарликларнинг ўзига хослиги, ушбу турдаги ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиш сабаблари ва уларга имкон берган шарт-шароитлар ҳамда профилактика инспекторининг экология соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти ёритилиб, мамлакатимизда ушбу ҳуқуқбузарликни олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар кўрсатиб ўтилган.

Калит сўзлар: Экология, ҳуқуқбузарлик, экология соҳасидаги ҳуқуқбузарлик, ҳуқуқбузарликларни олдини олиш, профилактика.

Аннотация: Посредством данной статьи раскрываются сущность экологических правонарушений при предупреждении преступлений, причины возникновения данного вида преступлений и условия, сделавшие их возможными, а также деятельность инспектора по профилактике преступлений в сфере экологии. выделены и показаны меры, направленные на предотвращение этого преступления в нашей стране.

Ключевые слова: Экология, преступность, преступность в сфере экологии, предупреждение преступности, профилактика.

Annotation: Through this article, the nature of environmental violations in the prevention of crimes, the causes of this type of crimes and the conditions that made them possible, as well as the activities of the prevention inspector in the prevention of crimes in the field of ecology, are highlighted, and measures aimed at preventing this crime in our country are shown.

Key words: Ecology, crime, crime in the field of ecology, crime prevention, prevention

Экология соҳасидаги ҳуқуқбузарликларга қарши курашиш ва уларнинг олдини олишда барча ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар қатори, ички ишлар органларининг ҳам фаолияти ва вазифаси анча кенгдир. Ички ишлар органларининг экологик ҳуқуқбузарликларга қарши курашиш ва уларнинг олдини олиш билан боғлиқ барча кўрсатмалари Ўзбекистон Республикаси ИИВнинг бир қатор буйруқлари ва низомларида кўрсатилган.

Хуллас, ички ишлар органлари мазкур жинойтларнинг олдини олиш ва уларга қарши курашиш учун экологик-ҳуқуқий тарғибот ишларини олиб боришлари, фуқароларнинг экологик онги, маънавияти ва маданиятини оширишга кўмаклашишлари ҳамда ушбу ишни ҳуқуқни муҳофаза қилувчи бошқа органлар билан ҳамкорликда олиб боришлари мақсадга мувофиқдир.

Экологик муаммоларни ҳал этиш ва уларнинг олдини олишда Ички ишлар органларининг бир қатор соҳавий хизматлари ижобий ишларни амалга ошириб, экологик қонунларнинг бажарилишини таъминламоқдалар.

Хусусан:

Профилактика инспекторлари–маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органларига экологик-ҳуқуқий тартиб ўрнатиш, табиатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун талаблари бажарилишини таъминлаш ҳамда экологик-профилактик ҳуқуқий назорат ишларини амалга оширишга кўмаклашадилар;

ЙПХ ходимлари – автотранспортдан фойдаланганда атмосфера ҳавоси ифлосланишининг олдини олиш, унга қарши курашиш ҳамда автотранспорт шовқинларининг нормал ҳолатда бўлишини таъминлашга ёрдам берадилар;

тергов бўлинмалари – амалдаги қонунларимиз асосида экология соҳасидаги ҳуқуқбузарликларга қарши курашадилар, уларнинг олдини олишни ва содир этилган экологик ҳуқуқбузарликларнинг фош этилишини таъминлайдилар;

Кўриниб турибдики, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ичида ички ишлар органларига экологик муаммоларни ўз доирасида ҳал этишда катта масъулият юкланган ва уларнинг мазкур соҳадаги фаолияти кўп қирралидир.

Ёшларда экологик маданиятни шакллантиришнинг муҳим хусусиятлари:

Бугунги кунда экологиянинг кескин ўзгаришини олдини олиш мақсқдида фуқаролада экологик маданиятни шакллантиришнинг зарурлиги давр талаби бўлмоқда.

Бу борада, Ўзбекистон Республикасининг «Экологик назорат тўғрисида»ги Қонуни қабул қилинган. Мазкур қонунда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига аҳолининг экологик маданиятини ошириш, экологик таълим ва тарбияни ривожлантиришга доир ишда кўмаклашиш вазифаси юклатилган.

Ҳозирги кунда Президентимиз ташаббуси билан мамлакатимиз таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотлар ўз самарасини бермоқда. Хусусан, ўрта бўғин мутахассисларига бўлган эҳтиёжни қондириш, умумтаълим мактаб битирувчиларини касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларда ўқитиш билан тўлиқ қамраб олиш, олий таълим муассасаларининг моддий-техника базасини янада мустаҳкамлаш ҳамда ўқув жараёни сифатини ошириш билан боғлиқ амалга оширилаётган тадбирлар таълим тизимида олиб борилаётган

ислохотларнинг туб мазмун моҳиятини ташкил этади. Дарҳақиқат, таълим тизимидаги изчил ислохотлар ўқитиш сифати ва мазмунини юксалтирибгина қолмай, талабаларда экологик маданиятни шакллантиришга ҳам хизмат қилади. Экологик меъёрларни билиш ёш авлод учун муҳим аҳамият касб этади. Ҳар қайси тарихий даврларда ҳам инсонларнинг табиатга бўлган муносабатлари мавжуд бўлган. Шарқ мутафаккирлари асарларида ҳалоллик, поклик, атрофмуҳитнинг тозалиги ва табиатни севиш хислатларига аҳамият берилган. Ватандошимиз ибн Сино «Табиатда ғубор бўлмаганда инсонлар умри янада узайиши» ҳақидаги назарияни илгари сурган. Чех педагоги Я.А.Коменский XVII асрда таълим жараёнининг моҳиятини илмий асослашга уринди. Аллома боланинг ақлий, жисмоний ўсишини табиат қонуниятига мувофиқ келиши ғоясини асослаган. XVIII асрда француз олими Жан Жак Руссо ҳам инсоннинг табиат ва жамиятдаги ўрни ҳақидаги фалсафий ғоялар асосида таълим моҳиятини очиқ беришга ҳаракат қилган. Унинг фикрича, таълим жараёнининг моҳияти боланинг атроф-муҳитни билишига асосланади. Экологик ва нафосат тарбиясининг воситалари ўқувчиларни гўзалликни севиш руҳида тарбиялаш мақсадида турмуш, табиат, санъат гўзаллиги ва болаларнинг бадиий фаолиятини ташкил этишга йўналтирилган педагогик жараёнда қўлланилувчи омиллар саналади. Табиат, меҳнат, инсоний муносабатлар экологик тарбия воситасидир. Табиат экологик тарбиянинг муҳим манбаидир. К.Д.Ушинский табиатни ёш авлод эстетик туйғуларининг ривожланишига чуқур таъсир кўрсатадиган ажойиб тарбиячидир, деган эди. Саёҳат, сайр, табиатга бағишланган санъат асарларини ўрганиш мазкур йўналишдаги анъанавий фаолиятлардир. Бироқ табиат ичида бўлишнинг ўзи етарли эмас. Табиатдаги гўзалликни кўра билиш, ҳис этишлозим. Бундай қобилият аста-секин ривожланиб боради. Сайр, экскурсия ҳамда мактаб тажрибавий ер майдончасида ишлаш пайтида ўқитувчилар эътиборни табиат бойликларига, унинг шаклидаги мукамалликларга қаратиш нафосат, табиатни севиш эҳтиёжигина бўлмай, шунингдек, уни эҳтиётлашдан ҳам иборатлигини ўқувчиларга тушунтириб боришлари лозим. Ҳозирда қонун фуқароларнинг экологик маданиятини тартибга солувчи бирдан-бир ижтимоий восита эмас, айти маҳалда ҳар бир фуқаронинг экологик тарбиясига ёрдам берадиган расмий маънавий кучдир, деб тушунамиз. Фуқаролар Конституция ва қонунларга риоя қилишга, шунингдек, атроф-муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар. Ёшларда экологик тарбияни шакллантириш жараёнида фақат қонунларни ўқитишнинг ўзи етарли бўлмайди. Бунда экологик маданиятни тадқиқот ва тарғибот қилиш асосидаги мавзуларга бағишланган тадбирлар ҳам уларда экологик маданиятнинг шаклланишига яқиндан ёрдам беради. Ҳар қандай ижтимоий жамиятда ёш авлод тарбияси муайян мақсад асосида ташкил этилади. Тарбия

мақсади ижтимоий жамият тараққиёти, унинг ривожланиш йўналиши, ижтимоий муносабатлар мазмунидан келиб чиқиб белгиланади. Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида ташкил этилаётган тарбиянинг асосий мақсади комил шахсни тарбиялаб вояга етказишдан иборат. Тарбиянинг натижаси юксак маънавий ва ахлоқий талабларга жавоб берувчи юқори малакали кадрларни тарбиялашдир.

Бу жараён икки томонлама бўлиб, уюштириш ва раҳбарлик, шунингдек, ёшларнинг ўзи томонидан фаоллик кўрсатилишини тақозо этади. Бу жараёнда педагог етакчи роль ўйнайди. У ижтимоий тарбиянинг умумий мақсадини тушунади, унга эришиш йўлида амалга ошириладиган вазифалар тизимидан хабардор бўлади, тарбиянинг шакл, метод, воситаларини тўғри танлай олади ва тарбия жараёнига тадбиқ этади. Тарбия жараёнининг моҳиятини тарбияга ҳар томонлама ёндашиш билан муваффақиятли тарзда илмий таҳлил қилиш мумкин. Шахс тарбиянинг натижаси сифатида шаклландиган ижтимоий мавжудотдир. Шахснинг кўпдан-кўп хислатлари бирбиридан ажратилган эмас, балки ўзаро мустаҳкам боғланган. Тарбия жараёнида боланинг шахсияти айрим-айрим эмас, балки яхлит равишда ривожланади. Бола ўсиб ва ривожланиб боргани сари тарбия вазифалари мураккаблашиб, чуқурлашиб, табақалашиб боради. Ҳар томонлама етук шахсни тарбиялаш унга изчил равишда ақлий, ғоявий-сиёсий, ахлоқий, меҳнат, эстетик, жисмоний, экологик, иқтисодий ҳамда ҳуқуқий тарбия бериш, ўқувчиларнинг онги, хулқ-атвори ва фаолиятининг бирлиги, шунингдек, тарбия жараёнини ташкил этишнинг яқка, гуруҳли ва оммавий шакллари кўшиб олиб борилишини таъминлайдиган педагогик тизимларни вужудга келтириш ва бу тизим ғояларига амал қилишни талаб этади. Ижтимоий тарбия жараёни ёшларнинг ижтимоий фазилатларини шакллантириш, унинг атроф-теварак, жамият, одамлар ҳамда ўзига нисбатан муносабатлари доирасини вужудга келтириш ва кенгайтиришга қаратилган. Олий таълимда ёшлар иштирок этадиган ижтимоий муносабатлар тизими қанчалик кенг, хилма-хил ва чуқур бўлса, уларнинг маънавияти шунчалик бой бўлади.

Маълумки, экологик маданиятни шакллантиришга бўлган муносабат тарихий хусусиятга эга. Қадимги тарихий ёдгорликлардан саналган муқаддас зардуштийлик дини асосида яратилган «Авесто» асарида табиатга бўлган муносабатларга алоҳида эътибор қаратилган. Унда инсонларни ростгўйликка, адолатпарварликка ундовчи; шаҳар ва қишлоқларни ободонлаштириш, яйловларни кенгайтириш ғоялари; инсонларни маданий турмуш тарзини яхшилашга ундовчи ғояларнинг мавжудлиги аҳамиятлидир. Ушбу ғоялар ҳозирги жамиятимиздаги етакчи ғояларга мос келади. Йилдан йилга шаҳар-қишлоқларимиз обод бўлиб, чирой очмоқда. Бу натижалар фуқароларимизнинг экологик маданияти юксалганлигидан далолат беради. Ўз табиатига кўра, тарбия жараёни кўп омилли характерга эга. Яъни, талабаларда экологик маданиятнинг

қарор топиши оила, таълим муассасаси, жамоатчилик, ижтимоий муҳит, шунингдек, вазиятларнинг хилма-хиллиги, бевосита ва билвосита таъсирлар остида рўй беради.

Экологик тарбия ижтимоий тарбиянинг яна бир муҳим таркибий қисми саналади. Ақлий, ахлоқий, меҳнат ва эстетик тарбияни экологик маданиятсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Ёшларда экологик маданиятни шакллантириш ахлоқий қиёфа, ижобий хулқ-атвор меъёрларини таркиб топтириш, уларнинг ижодий қобилиятларининг тараққий этишига катта таъсир кўрсатади. Узлуксиз таълим тизимида табиатшунослик, биология, география каби фанларнинг ўқитилиши экологик тарбияни самарали йўлга қўйиш воситаси ҳисобланади.

Экологик тарбияни олиб бориш чоғида ўқувчиларга экологик билимлар бериш асосида шахс, жамият ва табиат бирлиги ҳамда алоқадорлигини ўқувчиларга тушунтириш, уларда ЭКО-тизимнинг инсон, инсоният, жамият тараққиётидаги муҳим ўрни ва моҳияти борасидаги тушунчаларни қарор топтириш, табиатга нисбатан эҳтиёткорона ва масъулият билан муносабатда бўлиш, табиатни асраш тўғрисида ғамхўрлик қилиш туйғуларни қарор топтириш, экологик маданиятни шакллантириш зарурдир.

«Экология» тушунчаси илк бор немис олими Э. Геккель томонидан қўлланилган. Экологик тарбия ижтимоий тарбиянинг муҳим таркибий қисми ҳисобланади. Экологик тарбия (грекча «oikos» – турар жой, макон, «logos» – фан) ўқувчиларга дастлабки экологик билимларни бериш, мавжуд экологик билимларини бойитиш, уларда табиат ва атроф-муҳит муҳофазасини ташкил этиш кўникма ва малакаларини шакллантиришга қаратилган педагогик жараён дир.

Ўзбекистон Республикасида табиат ва атроф-муҳит муҳофазасини ташкил этишга алоҳида аҳамият берилган. Шунингдек экологик билимларни кенг тарғиб қилишга, экологик маданиятни оширишга ёрдам берадиган шарт-шароитларни яратиш белгиланган. Ушбу дастурни бажаришнинг асосий йўналишлари бўйича амалга ошириладиган чора-тадбирлар таркибида:

атроф-табиий муҳит муҳофазаси ва табиатдан фойдаланиш, экологик таълим ва барқарор ривожланиш мақсадларидаги таълим соҳасида табиатни муҳофаза қилиш қонунчилигини ва меъёрий-услубий базани ривожлантириш;

барқарор ривожланиш мақсадлари учун таълим бўйича ва Табиатни муҳофаза қилиш давлат кўмитаси тизими ҳамда экологик хизмат кўрсатувчи меъёрий-техник ҳужжатларни ишлаб чиқувчи ташкилотлар ходимларининг касбий малакаларини ошириш бўйича ўқув-услубий марказлар ташкил этиш зарур.

Ёшларда табиатга нисбатан тўғри муносабатни қарор топтириш, меҳр-муҳаббатни уйғотиш, атроф-муҳит мусоффолигига эришиш экологик

муаммоларни ҳал этиш йўлида муҳим босқич саналади. Экологик таълим ўқувчига аниқ мақсадга мувофиқ, изчил, тизимли ва узлуксиз равишда назарий экологик билимларни беришга йўналтирилган таълимий жараёндир. Назарий экологик билимлар (экологик онг), атроф-муҳит ва табиат муҳофазаси йўлида олиб борилаётган фаолият бирлиги экологик маданиятни шакллантиришга хизмат қилади.

Экологик онг табиат ва атроф-муҳитнинг мавжуд ҳолати, уларни муҳофаза этиш борасидаги тушунчаларнинг онгдаги ифодаси бўлиб, у мураккаб ижтимоий-психологик ҳодиса сифатида намоён бўлади. Экологик маданият ўқувчининг ижтимоий талабларга мувофиқ табиат ва атроф-муҳит муҳофазасини ташкил этиш қобилиятидир. Экологик фаолият экологик билимларга таянилган ҳолда табиат ва атроф-муҳит муҳофазасини таъминлаш борасида амалга оширилаётган жараёндир. Олий таълим муассаларида, оила ва жамиятда экологик мавзулардаги сухбат, давра сухбати, экскурсия, баҳс-мунозара, ижодий танловлар, учрашув, ижтимоий-фойдали меҳнат (шанбалик, ҳашар, кўкаламзорлаштириш) кабилар экологик тарбия самарадорлигини оширади. Таълим жараёнида иштирок этаётган субъектларнинг шахсий намуналари, ўқув манбалари, бадиий адабиётлар, оммавий ахборот воситалари (жумладан, интернет) материалларининг ғоялари талабаларда экологик маданиятни шакллантиришнинг муҳим воситалари саналади. Таълим жараёнида ёш авлоднинг экологик онгини шакллантириш учун қуйидаги асосий масалалар ҳал этилиши зарур:

1. Болаларнинг маънавий баркамол ва жисмоний соғлом бўлишлари учун иқтисодий, ижтимоий ва экологик муҳитни яратиш.

2. Ҳар бир шахсда Ўзбекистонга, унинг табиатига муҳаббат, тарихига қизиқиш, маҳалла ободончилиги, аҳиллиги учун жавобгарлик руҳини шакллантириш.

3. Экологик маданиятни тарғиб этиш маркази мактаб бўлишига эришиш. Ижтимоий фойдали меҳнат ёш авлодни жамият ҳаётини ташкил этиш жараёнида фаол иштирок этишга тайёрлайди.

Ёшларда экологик маданиятни таркиб топтиришда оиланинг ўрни муҳимдир. Оиланинг моддий таъминоти ва фаровонлиги, маданий турмуш даражаси, соғлом муҳитнинг барқарорлиги, оила аъзоларининг психологик муносабати, ўзаро ҳамкорликнинг мавжудлиги шахснинг жамиятга ижтимоийлашувига хизмат қилади. Оилада ташкил этилган меҳнат болаларни фаросатли бўлиш, ишни режали олиб бориш, вақтдан унумли фойдаланиш, тежамкор бўлиш, шунингдек, ўзгалар меҳнати, инсон меҳнатининг маҳсули бўлган неъматларни асраб-авайлашга ўргатади.

Оилада, шунингдек, атроф-муҳит муҳофазаси (экологияси)га оид тарбиявий ишлар ҳам ташкил этиладики, бу жараёнда болаларда «инсон-табиат-жамият» тушунчалари ўртасида юзага келувчи ўзаро мувофиқлик борасидаги ғояларнинг қарор топишига замин ҳозирланади. Оила муҳитида ташкил этилаётган ҳовли сатҳини супуриб-сидириш, гулзорларни ташкил этиш, кўчатларни ўтказиш ва уларни парвариш қилиш, маиший чиқиндиларни бартараф этишга нисбатан эҳтиёткорона муносабатда бўлиш болаларда табиатни асрашга нисбатан масъуллик туйғусини шакллантиради.

Ўзбекистоннинг ёш авлод таълим-тарбияси борасида тўплаган тажрибаси ҳар томонлама андаза олишга арзигулик эканини эътироф этган ҳолда, мамлакатимизнинг ўзига хос тараққиёт йўли, хусусан, таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар нақадар тўғрилигига яна бир ишонч ҳосил қиламиз. Таълим тизими ҳақида сўз борар экан, энг аввало, таълим тушунчасига тўхталиб ўтиш жоиздир. Таълим – бу давлат томода табиат ва жамият унсурларини ўрганиш бўлиб, шахс, жамият ва давлат манфаатлари йўлида, аниқ мақсадга қаратилган жараён ҳисобланади. Узлуксиз таълим тизимида экологик тарбиянинг самарали, изчил тизимини яратиш, экологик маданиятини шакллантириш муаммоларини ижобий ҳал этиш жамият ижтимоий ҳаётида муҳим аҳамиятга эга.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови // Халқ сўзи. – 2016. – 7 дек.
2. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курамиз. — Т.: «Ўзбекистон», 2017. — 488 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик □ ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. — Т.: «Ўзбекистон», 2017. — 104 б.
4. Мирзиёев Шавкат Миромонович. Конституция – эркин ва фаровон ҳаётимиз, мамлакатимизни янада тараққий эттиришнинг мустаҳкам пойдеворидир. – Тошкент. «Ўзбекистон» НМИУ, 2018. – 64 б.